

İNÖNÜ DÖNEMİ BASIN HAYATI VE 1948-50 ARASINDA CHP İLE MUHALEFET ARASINDA BASIN ALANINDA YAŞANAN TARTIŞMALARDA MERZİFON ÖRNEĞİ

Kadir ŞEKER*

ÖZET

1938 yılında Atatürk'ün vefatı ve İnönü'nün Cumhurbaşkanı olmasından sonra Avrupa'daki gelişmeler paralelinde ülkemizde de Şeflik dönemi başlamıştır. 1938-45 arası dönemde Milli Şefin her şeye hâkim olduğu bir yönetim tarzı oluşturulmuş, bu durum basın hayatına da yansımıştır. Fakat II. Dünya Savaşı sonrası dünyada gelişen olaylar ülkemizde de demokratikleşme dönemi ve çok partili siyasal yaşamı başlatmıştır. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak basın yayın organları olayları daha rahat yansıtır hale gelmiş ve muhalefetin oluşmasına öncülük etmişlerdir. Basında yaşanan olumlu hava sadece ulusal basına değil yerel basına da yansıyor pek çok il ve ilçede gazete çıkarılmaya başlanmıştır. Çıkarılan gazeteler kimi zaman CHP'nin yanlışlarını eleştirmiş ve bu hususta kamuoyu oluşmasına destek vermiştir. İşte bu gelişmelerden birisi de Amasya'da yaşanmıştır 1948 Şubatından itibaren çıkarılmaya başlayan, CHP'lilerin Demokrat Parti yayın organı olarak nitelendirdiği Yeşilyurt Gazetesi, İktidar partisi aleyhine yayımlar yapmaya ve kamuoyu oluşturmaya başlamıştır. Bu gelişmeler üzerine Merzifon CHP İlçe teşkilatı "*Halkın Sesi*" isimli bir gazete çıkarmaya karar vermiş ve bu kararlarını da Genel Merkezle paylaşmışlardır. Fakat bütün bu girişimlerine karşın incelediğimiz dönemde gazete çıkarma işinde başarılı olamamışlardır.

Bu makalede Yeşilyurt Gazetesi'nin yayın hayatına başlaması, Merzifonda ortaya çıkan durum ile CHP Amasya İl ve Merzifon İlçe teşkilatlarının Genel Merkezle yaptıkları yazışmalar incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Basın, Yeşilyurt Gazetesi.

---

* Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fak, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD Öğretim Üyesi.

PRESS WORLD IN INONU’S PERIOD AND MERZIFON IN DISCUSSIONS IN BROADCAST DOMAIN BETWEEN CHP AND CONTRARIETY IN 1948-1950

ABSTRACT

Chieftainship period begins in our country in the parallel of developments after Atatürk’s death in 1938 and İnönü’s being president. A style of management in which National Chief dominate on everything is constituted between 1938-1945, this situation reflects on press world. But events improved in the world after II. Second world war initiates democratization period and multi-party system in our country. Media organs becomes that they reflects events more freely and lead to constitution of contrariety. Newspapers are started to be pressed in lots of city and county by the positive atmosphere in the press reflects not only national press but also local press. Pressed newspapers sometimes criticize CHP faults and support to constitution of public opinion in this topic. One of the these developments takes place in Amasya. Republican People’s Party’s Press called Yeşilyurt Newspaper and published since February in 1948 starts to broadcast and constitute of public opinion against government party. After this development Merzifon CHP county governance decide to press a newspaper called “People’s Voice” and share these decisions with head office. Despite of all these enterprise, they aren’t successfull about pressing a newspaper in our analyzing period.

In this article, beginning of Yeşilyurt Newspaper to press world, the situation in Merzifon and the correspondence which the governances of CHP Amasya city and Merzifon county exchange with Head Office, are tried to be analysed.

Key words: Republican People’s Party, Democratic Party, Press, Yeşilyurt Newspaper

GİRİŞ

Basın hayatı ülkemizde her dönemde tartışma konusu olmuştur. Özellikle son dönemde basında yaşanan gelişmelerle basın meslek grupları kutuplaşmış, basın, “yandaş” medya nitelendirmesine maruz kalmıştır. Bu makale de böyle bir tartışmanın yaşandığı 1938-1950 yılları arasında basın hayatının geçirdiği evreleri ve taşrada yerel basını değerlendirmek maksadıyla kaleme alınmıştır.

11 Kasım 1831’de Takvim-i Vekai’nin II. Mahmut tarafından resmi amaçla yayınlanmaya başlanması, ülkemizde basın hayatının başlangıcı olarak kabul edilmekle birlikte¹ esas olarak basın 1860’lardan sonra canlılık kazanmıştır. Şinasi, Namık Kemal gibi gazeteci ve aydınlar tarafından Tercüman-ı Ahval, Ceride-i Havadis, Tasvir-i Efkâr gibi pek çok gazete çıkarılmıştır. Bu gazetelerin amacı, dönemin önemli fikir akımları olarak nitelendirilen Osmanlıcılık, İslamcılık, Turancılık, Batıcılık gibi fikir akımları ile hürriyet ve meşrutiyet düşüncesinin toplum tabanına yayılması olmuştur.

Mondros Ateşkes Anlaşması ile Osmanlı Devleti’nin dağılması ve Anadolu’nun İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesi, basının da Milli Mücadeleyi destekleyenler veya karşı olanlar şeklinde ikiye ayrılmasına neden olmuştur. İstanbul’da yayınlanan Alemdar, Peyam-ı Sabah ile Adana’da yayınlanan Ferda gazeteleri Milli Mücadeleye destek vermeyen gazetelerdendir². Konya’da çıkan Babalık, Erzurum’da yayınlanan Albayrak, Afyon’da basılan Öğüt, Kastamonu kaynaklı Açıksöz, Balıkesir’de İzmir’e Doğru, Ankara’da Yeni Gün, Antep’te İstikbal ve Antep Haberleri, Adana’da Yeni Adana gazete ve mecmuaları ise sürekli Milli Mücadele lehine yazılar yazmış ve cepheden haberler vererek halkın moral gücünü artırmayı hedeflemişlerdir³.

Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra ise basın, İnkılâpların halka duyurulması ve benimsetilmesinde çok önemli roller üstlenmiştir. Özellikle Anadolu Ajansı, Hâkimiyet-i Milliye, Cumhuriyet ve Akşam Gazeteleri Atatürk’ün konuşmalarını geniş kitlelere ulaştırmışlardır. Bu arada Cumhuriyet Dönemi’nde basının uymak zorunda olduğu kanunlarını düzenleyen yasal uygulamalar, 1931 yılındaki Matbuat Kanunu ile yürürlüğe girmiştir⁴. Bu kanunun uygulamaya girmesinden yaklaşık dört yıl sonra basının sorunlarını tartışmak maksadıyla, 1935 yılında ilk Basın Kongresi toplanmıştır. Atatürk’te basının önemi konusunda, “*Cumhuriyet devrinin kendi zihniyet ve ahlâkiyatı ile donanmış basını, yine ancak Cumhuriyetin kendisi yetiştirir. Büyük ve soylu milletimiz yeni çalışma yaşamını ve uygarlığını kolaylaştıracak ve yüreklendirecek, ancak bu yeni zihniyetteki*

---

¹ Mustafa Yılmaz, “İnönü döneminde Bakanlar Kurulu Kararı ile Yasaklanan Yayınlar 1938-1945”, *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, Dr. Orhan Fuat Köprülü’ye Armağan, S. 12, Ankara 1998, s. 1.

² Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, *Cumhuriyet Dönemi Basını*, Ankara 1988, s. 29-30.

³ Halide Edip Adıvar, kurulacak ajansın Türk, Ankara, Anadolu isimlerinden birisini almasını teklif etmiş, Yunus Nadi ve Atatürk’ün isteği ile Anadolu ismi kabul edilerek Anadolu Ajansı kurulmuştur. Bkz., Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi Osmanlı İmparatorluğu Dönemi 1728-1922, 1831-1922*, Ankara 1962, s. 80.

⁴ Aynı yıl Türkiye’de 38 günlük gazete, 78 süreli gazete ve 127 dergi yayınlanmaktadır. Bkz., Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın*, Ankara 1969, s. 221-233.

*basın olacaktır*⁵ diyerek Cumhuriyetin yapılanma sürecinde basını yeni anlayış ve uygulamaları halka aktaracak önemli bir araç olarak gördüğünü ifade etmiştir.

A-İNÖNÜ DÖNEMİ BASIN HAYATI

1-1938-1945 Arası Dönem

Hemen her ülkede siyasi iktidarlar basını hem kontrol altına almayı hem de ondan yararlanmayı amaçlamışlardır. Basını kontrol etmek maksadıyla çeşitli kurumlar oluşturulmuş ve kanunlar çıkarılmıştır. Cumhuriyetle birlikte ülkemizde bu alandaki ilk girişim 22 Mayıs 1933 tarihinde İçişleri Bakanlığına bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü'nün kurulmasıyla başlamıştır. Kurumun görevi, basın kanununun 4. maddesinde, memleketin içinde ve dışında siyasi ve kültürel hareketler bakımından bütün yayınları takip etmek, milli matbuatın, inkılabın prensiplerine ve devletin umumi siyasetine göre çalışmasını sağlamak olarak belirlenmiştir⁶.

Bu gelişmelerden sonra Matbuat Umum Müdürlüğü'nün teklifiyle 14 Temmuz 1938 tarihinde "*Basın Birliği Kanunu*" çıkarılmıştır. Bu kanunun amacı, birliğe dâhil "*Türk basın mensuplarının maddi, manevi, ferdi, müşterek şeref ve vakarını korumak*" olarak açıklanmıştır. Aynı zamanda yeni gazete veya dergi yayınlamaya başlayanların bir ay içinde birliğe üye olmaları zorunluluğu getirilerek denetimlerin kolaylaştırılması amaçlanmıştır⁷. Matbuat Umum Müdürlüğü'nün yanı sıra basında çıkacak yazılara, Bakanlıkların teklifi, Bakanlar Kurulunun kararıyla da sıkı denetim getirilmiştir. Bu uygulamalar kapsamında mesela, İçişleri Bakanlığının 22 Aralık 1938 tarih, 60030 sayılı tezkeresi ve Bakanlar Kurulunun onayıyla Komünizm propagandası ile Milliyetçilik, Kürtçülük ve Ermenicilik yanlısı yayınlar yapan kitap ve gazeteler yasaklanmıştır. Bu yasaklara örnekler arasında Reha Oğuz Türkkan'ın "*Türkçülüğe Giriş*" isimli kitabı verilebilir.

⁵ Basın kanunu ile basın-yayın organlarının uyacakları kurallar ortaya konulmuştur. Bu kanunun önemli maddeleri şunlardır, 1-Gazete dergi çıkarmak için ruhsat almak gerekmez, hükümete bilgi verilmelidir. 2-Milli Mücadele karşıtları, devrim düşmanları ve vatan hainleri gazete çıkaramazlar. 3-Gazete ve dergilerin başyazarları ve genel yayın yönetmenlerinin yüksekokulu bitirmiş olmaları gerekir. 4-Çalışanların tamamının isimleri hükümete bildirmelidir. 5-Padişahlık, Hilafetçilik ve Komünistlik yayınları yapmak yasaktır. 6-Ülkenin genel politikasına dokunacak yayınlar dolayısı ile Bakanlar Kurulu kararı ile gazete ve dergiler kapatılabilir. Bkz., Şerafettin Pektaş, *Milli Şef Döneminde Cumhuriyet Gazetesi(1938-1950)*, İstanbul 2003, s. 21. Ayrıca bkz., Enver Behnan Şapolyo, *a.g.e.*, s.221.

⁶ Şerafettin Pektaş, *a.g.e.*, s. 34.

⁷ Basın Birliği Kanunu 13 Haziran 1946 tarihinde 4932 sayılı kanunla kaldırılmıştır. Bkz., *Resmi Gazete*, S. 6336, 18 Haziran 1946, s. 10778.

Kitap 1941 yılında Sovyetler Birliği'ni rencide edecek nitelikte olduğu gerekçesi ile yasaklanmıştır⁸.

Basın alanında yaşanan diğer bir gelişme de 20 Mayıs 1940'ta İstanbul, Kırklareli, Edirne, Tekirdağ, Çanakkale ve İzmit'te sıkıyönetim ilan edilmesidir. Sıkıyönetimle birlikte, Örfi İdare Kanununun 3. maddesi sıkıyönetim komutanlarına tüm basılı eserleri denetleme ve gerektiğinde kapatma yetkisi vermiştir⁹. Ayrıca 24 Nisan 1940 tarihinde görüşülen Basın Kanununun 30. maddesi¹⁰ ile TBMM üyeleri ve Bakanlar Kurulu üyeleri koruma altına alınmış, bu kurumlar ile şahıslar hakkında yapılacak olumsuz yayınlara hapis cezasına ilave olarak, 100 liradan az olmamak kaydıyla para cezası verilmesi kararlaştırılmıştır¹¹. Bu kanun kapsamında ilk uygulamalara Rıfat Ilgaz'ın 1 Ağustos 1944'te aldığı mahkûmiyet kararı gösterilebilir. Rıfat Ilgaz "*Çocuklar*" isimli şiirde, tahsil çağındaki çocukların aç olduğundan, "*Remzi*" isimli parçada ise fakir bir talebenin perişan halinden bahsetmiştir. Bu konular "*Cemiyetin iç yüzünü tarizde bulunmak*"¹² kapsamında ele alınıp, bilirkişinin hiçbir suç ögesi bulunmadığını açıklamasına rağmen, kitabın toplatılmış olması gerekçe gösterilerek yazara hapis cezası verilmiştir.

Diğer yandan Basın Kanununun 50. Maddesi, Matbuat Umum Müdürlüğü, Basın Birliği, Örfi İdare Komutanlığı ve Hükümetin, basını kontrol altına almalarını kolaylaştırmıştır. Çünkü 50. madde ile bu kuruluşlara mahkeme kararı olmaksızın, herhangi bir gazeteyi yayınlardan dolayı kapatma yetkisi verilmiştir. Sabiha Sertel, her meselenin nasıl yorumlanacağı konusunda Matbuat Umum Müdürlüğü'nün gazeteleri yönlendirdiğini, bu kuralların dışına çıkan gazetelerin de kapatıldığını

⁸ Bu kapsamda yasaklanan yayınlardan bazıları şöyledir; K. Bedirhan ve Herbert Oertel tarafından yazılan "*Der Adler Von Kürdistan*" isimli kitap, Süreyya Bedirhan tarafından İngiltere'de yazılan "*The Case Of Kurdistan Against Turkey*", Taşnak Örgütü tarafından çıkarılan "*Aras*" gazetesi ve Beyrut Ermenileri tarafından çıkarılan "*Ararat*" gazeteleridir. Yasak yayınlarla ilgili olarak Bkz., Mustafa Yılmaz, *a.g.m.*, s. 193- 195.

⁹ 3. madde 9 kısımdan teşekkül etmiş ve 4. kısımda şöyle denilmiştir; "*gazete, kitap vs. matbuatlarının tâb ve neşrini veya hariçten ithalini men etmek ve matbaalarını kapatmak ve matbuat ve telgraf ve mektup üzerine sansür koymak*". Bu madde ile her türlü meskeni aramak, açık kapalı mekânlarda her türlü toplantıyı menetmek, kahvehane, sinema vs. gibi yerlerin açılıp kapanmasına karar vermek gibi geniş bir alanda yasaklamalar getirilmiştir. Bkz., *Resmî Gazete*, S. 4518, 25 Mayıs 1940, s. 13857, (kanunun kabul tarihi 22 Mayıs 1940 ve kanun numarası 3832'dir).

¹⁰ 30. Madde devlet büyükleri ile devlet görevlilerini kapsamakta ve bu görevlilere yapılan eleştirilere ağır cezalar getirmektedir. Bu kanuna göre, görevliler hakkında yapılacak olumsuz yayınlara 3 aydan 6 aya kadar hapis ve 100 liradan az olmamak üzere ağır para cezası getirilmiştir. 35. Madde ise daha ziyade umumi adaba aykırı, sosyal münasebetlerin, basın ile olan alakası üzerinde durmaktadır. Bkz., *Resmî Gazete*, S. 4501, 6 Mayıs 1940, s. 13749.

¹¹ Nadir Nadi, *Perde Aralığından*, İstanbul 1969, s. 217.

¹² Çetin Yetkin, *Türkiye'de Tek Parti.*, s. 218-219.

yazarak¹³ dönemin basın politikası hakkında bilgi vermektedir. Sertelin anılardan anlaşıldığı kadarıyla Milli Şef İnönü 1938-1945 arası dönemde, basın konusunda tam bir otoriteye sahiptir ve onun iradesi dışında basında iç ve dış meselelerle ilgili haber ve yorumlar yazılamamaktadır.

Aynı dönemde TBMM’de yapılan oturumların basın tarafından izlenmesine müsaade edilmiş, fakat bu görüşmelerin bütün basın kuruluşları tarafından istedikleri gibi yazılmasına izin verilmemiştir. Haberler, ancak Meclis Zabıt Kaleminin gönderdiği kadarı ile gazetelerde yayınlanabilmiştir. Bu bakımdan her kalem sahibi düşündüklerini yazma hürriyetine sahip olamamıştır¹⁴.

Basın konusunda hükümetin denetim kurmasını kolaylaştıran sebeplerden biriside büyük gazete sahiplerinin çoğunun CHP milletvekili olmalarıdır. CHP nizamnamesinde, gazete sahibi olan milletvekillerinin uyacakları kurallar, “*Partili Gazetecilerin Riayet Edecekleri Noktalar*”¹⁵ adıyla yer almış, bu ilkeleri kabul eden basın sahipleri milletvekili yapılmıştır.

Diğer yandan 1944 sonlarına doğru, mecliste hükümetin kültür, ekonomik ve siyasi politikalarına yönelik yapılan tenkit ve eleştirilerin bir kısmı basın aracılığıyla kamuoyuna duyurulmaya başlanmıştır. Bu gelişme karşısında hükümete yakınlığıyla bilinen basın yayın kuruluşları, doğmaya başlayan muhalif basını uyarma gereğini duymuştur. Buna en güzel örnekler arasında, dönemin Basın Birliği Umumi Kongresi Başkanı ve Ulus Gazetesi imtiyaz sahibi Atıf Akgüç’ün, basının takip etmesi gereken yolu, “*Hürriyetçilik ve disiplin*”¹⁶ olarak göstermesi ve bazı durumlarda basın hürriyetlerinin kısıtlanabileceği uyarısını yapmış olması gösterilebilir. Yine Başbakan Rüştü Saraçoğlu, Ahmet Emin Yalman’a, gazetecilerin haddini

¹³ Sabiha Sertel, *Roman Gibi (1915-1950)*, İstanbul 1978, s. 235. Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü vazife ve memurları hakkında kanun için bkz., *Resmi Gazete*, S. 5462, 22 Temmuz 1943, s. 5561. Ayrıca bkz., Servet Rıfat İskit, *Türkiye’de Matbuat İdaresi ve Politikaları*, Ankara 1943, s. 273. O dönem basınının, hükümetin güdümünde ve resmi anlayışla hareketi hakkında Metin Toker, “1944’lerde çok ihtiyatlı şekilde muhalefet yapmaya yönelmiş Vatan ve Tan gibi gazeteler de bile, Cumhurbaşkanına dalkavukluk etmeyi bir güven sübabı olarak görmeye başlamışlardır” diyerek basının durumunu özetlemiştir. Bkz., Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları (1944-1973), Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)*, İstanbul 1992, s. 25.

¹⁴ Cemil Koçak, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi, (1938-1945)*, C. II, İstanbul 1996, s. 135.

¹⁵ Gazeteci milletvekilleri şunlardı; Cumhuriyet Gazetesi sahibi ve başyazarı Yunus Nadi, Vakıf gazetesinden Asım Us, Tanin gazetesinden Hüseyin Cahit Yalçın. CHP Nizamnamesinde bu konuyla ilgili madde şu şekilde yer almıştır; “*Sahibi partili olan gazete ve mecmuların yazıları ile parti azalarının neşriyatı, parti prensipleri bakımından göz önünde tutulur*”. Bkz., Cemil Koçak, *a.g.e.*, s. 136.

¹⁶ *Aydın Tarihi*, 1-31 Aralık 1943, S. 121, s. 17.

bilmesini, eğer konulan sınırları aşarlarsa mutlaka cezalarını çekeceklerini açıklamıştır¹⁷.

1938-1945 arası dönemde basın hayatının hükümetin kontrolünde olması ve CHP'nin uygulamış olduğu basın politikası, gazete tirajlarını da etkilemiş,¹⁸ aynı yıllar arasında toplam satılan gazete sayısı 100.000 bulmamıştır¹⁹. Kısaca 1938-45 yılları arasında basın, devletin takip etmiş olduğu politikalar dışında yayın yapamamış, yapanlar şiddetle cezalandırılmışlardır.

2-1945-50 Arası Dönem

II. Dünya Savaşı'nın Müttefiklerce kazanılması, dünyada demokrasi rüzgârlarını esmesine neden olmuş, ülkemizde de 1945 yılının sonuna doğru çok partili hayata geçiş süreci olarak ifade edilen gelişmeler yaşanmaya başlamıştır.

CHP'de, II. Dünya Savaşı sonrasında kendi isteği dışında gelişen yeni döneme ayak uydurmak için kadrolarını yenilemeye başlamış, otoriter eğilimleri ile tanınan Genel Sekreter Nafi Atif Kansu görevden alınarak, yerine ılımlı kişiliği ile bilinen Hilmi Uran getirilmiştir²⁰. Bu gelişmeler paralelinde Recep Peker'de Başbakanlıktan istifa ettirilerek, CHP içindeki radikal kanat tasfiye edilmiştir. Daha sonra göreve getirilen Hasan Saka ve Şemsettin Günaltay hükümetleri ile siyasi hayatta yumuşama sağlanmıştır.

¹⁷ Şükri Saraçoğlu'nun ilk Başbakan olduğu dönemde, Yalman, Başbakana basının içinde olduğu durumu anlatan bir eleştiri yazısı yazmış, Saraçoğlu bu yazıyı olgunlukla karşılamıştır. Ne var ki ilerleyen günlerde Başbakanın tavrı değişmiş ve basına karşı çok sert davranmaya başlamıştır. Bir gün Yalman kendisine, "Tenkitten hoşlanmıyorsanız neden sansür koyuyorsunuz? Bugünkü sistemde tenkitten hüsrânınız diyorsunuz, biz de vazife ve mesuliyetimiz icabı olarak bu hürriyeti memleketin hayrına olarak kullanmak zorunda kalıyoruz. Derhal başımız belalara uğruyor. Hâlbuki siz apaçık sansür usulünü yürütürseniz, bizim hiçbir mesuliyetimiz kalmaz, mesuliyet size geçer. Siz de rahat edersiniz biz de" demesi üzerine Saraçoğlu, basına gözdağının dozunu artıran şu cevabı verir, "Ben sansür koymam. Anayasanın emrinin dışına çıkamam. Fakat sen haddini bileceksin, bunu aşamayacaksın, aşarsan cezasını göreceksin." Yalman bu gelişmeler üzerine şöyle yazar; "gazeteciliği bir nevi ticaret kabul eden gazeteler için mesele yoktu. Suya sabuna dokunmadan yazı yazıyor, etliye sütlüye dokunmamaya dikkat ediyorlardı". Bkz., Ahmet Emin Yalman, *Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim (1922-1944)*, C. III, İstanbul 1970, s. 305. Ayrıca bu konuda bkz., Murat Güvenir, *II. Dünya Savaşında Türk Basını*, İstanbul 1991. Bu açıklanan kurallara uymayan ve uyarıları dikkate almayan gazeteler, hükümet karamameleriyle kapatılmıştır. Kapatılan gazetelerden biri de, "Turkische Post" gazetesidir. 13142 numaralı karamame ile "Devletin harici siyasetine muğayir yazılar yazmak" suçuyla geçici olarak kapatılması İçişleri Bakanlığının 26 Mart 1940 tarih ve 2157 sayılı tezkeresiyle, matbuat kanununun 50. maddesine dayanılarak Bakanlar Kurulunca uygun görülmüştür. Bkz., *Resmi Gazete*, S. 4473, 1 Nisan 1940, s. 13575.

¹⁸ Gazete tirajları ve fiyatları konusunda bkz., Bülent Özukan, "Basında Tirajlar", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.I, İstanbul 1983, s. 230.

¹⁹ Alpay Kabacalı, "Milli Şef Döneminin Örtülü Sansürü", *Tarih ve Toplum*, S. 38, Ocak 1987, s. 83.

²⁰ Cemil Koçak, *Çağdaş Türkiye Tarihi 1908-1980*, C. IV, s. 151.

Siyasi hayatta yaşanan bu gelişmeler hükümetin kontrolü dışında ki muhalif basının gelişmesine de zemin hazırlanmıştır.

CHP ve basın hayatında bu gelişmeler yaşanırken Temmuz 1945’de Milli Kalkınma Partisi’nin Nuri Demirağ tarafından, daha sonra da 7 Ocak 1946’da Demokrat Parti’nin Celal Bayar ve ekibi tarafından kurulmasıyla ülkemizde çok partili hayat resmen başlamıştır. Çok partili hayat, demokratik teamüllerin yerleşmesi açısından önemli olduğu kadar, basın hürriyeti açısından da dönüm noktasını teşkil etmiştir. 1947 yıllarından itibaren ulusal basın daha rahat yayın yapar hale geldiği gibi, ülkemizin çeşitli yerlerinde mahalli basın organları kurulmaya başlamıştır. Böylece hem ulusal basında hem de yerel basında CHP’ne muhalif görüşler ortaya çıkmaya ve iktidarın eleştirilemez olarak bilinen uygulamaları eleştirilmeye başlanmıştır.

Çok partili hayat ile basın alanında yaşanan en önemli gelişme, TBMM’de Demokrat Parti Milletvekillerinin de girişimleriyle 50. Maddenin kaldırılması olmuştur. Bir yandan siyasi partiler kurulup çok partili hayata geçilirken diğer yandan basını sınırlandıran kanunların kaldırılması ilk defa telaffuz edilmeye başlanmıştır²¹. 50. Maddenin kaldırılması konusunda ilk ciddi adım, liberal kimliği ile tanınan dönemin muhalif milletvekili Celal Bayar’dan gelmiş, Meclise 50. maddenin kaldırılması için önerge vermiştir. Bu önergeyle yayın organı kapatma yetkisinin, Bakanlar Kurulu’ndan alınıp mahkemelere verilmesi amaçlanmıştır. Gelişmeler basında geniş yankı uyandırmış ve konuyla ilgili olarak 16 Haziran 1945’te Nadir Nadi, Cumhuriyet Gazetesi’ndeki yazısında, “...Bugün daha açık konuşur, daha açık söylerken, basın hürriyetini dizginleyen her türlü kanuni engellerin de ortadan kaldırılmasını düşünüyor ve istiyoruz”²² diyerek girişime destek vermiştir. İnönü’de 1 Kasım 1945’te yaptığı konuşmada 50. maddenin günün şartları içerisinde ve çaresizlikten çıkartıldığını, yeni hallere göre değişiklik yapılması gerektiğini, en azından kapatma cezası alabilecek gazetelere savunma hakkının verilebileceğini ifade etmiştir²³. TBMM’de yapılan uzun görüşmelerden sonra, hükümete gazete kapatma yetkisi veren 50. madde 18 Haziran 1946 tarihinde kaldırılmış²⁴, bu yetki sadece 4935 sayılı kanunla mahkemelere verilmiştir²⁵. Basın hayatının demokratikleşmesi

²¹ Metin Toker, *a.g.e.*, s. 101.

²² Nadir Nadi, “Ellinci Madde”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Haziran 1945.

²³ *Ulus Gazetesi*, 2 Kasım 1945.

²⁴ 50. Maddenin kaldırılmasıyla ilgili olarak bkz., Resmi Gazete, S. 6336, 18 Haziran 1946, s. 9636. Görüşmeler TBMM 13 Haziran’da olmuştur. Bkz., Metin Toker, *a.g.e.*, s. 110

²⁵ Kanunda yapılan değişiklikler Resmi Gazete de yayımlanmıştır. Buna göre; 20 Eylül 1946 tarihinde matbuat kanununun 9.12.15.17.18.27.30.34.35.48.55. maddeleri değiştirilmiştir. 9. madde gazete çıkaracakların verecekleri beyanname ile ilgilidir. 1931 kanununda beyanname yapılacak değişiklikler 3 gün içinde bildirilmesi istenirken, yapılan değişikliklerle bu süre 5 güne çıkarılmıştır. 12. maddede 1931 tarihli kanunda gazete ve dergi çıkaracakların yüksek mektep veya lise-lise muadili bir okuldan mezun olmaları şartı aranırken, bu şart 1946’daki kanunla kaldırılmıştır. 17. madde beyanname kanununun aradığı malumatı ihtiva etmediği takdirde “*En büyük mülki amiri en kısa zamanda ikmalini ister*” cümlesindeki en kısa zaman ibaresi

yönündeki diğer bir gelişmede, 1940'lı yıllardan itibaren İstanbul ve çevresinde uygulanan sıkıyönetim kanununun 23 Aralık 1947'de kaldırılması olmuştur²⁶. Böylece basın özgürlüğünü sınırlandıran ve kontrol altına alan hukuksal düzenlemeler sona ermeye başlamıştır.

B- YEŞİLYURT GAZETESİ VE MERZİFONDA CHP İLE DP ARASINDA BASIN ALANINDA YAŞANAN MÜCADELE

Yukarda özetlemeye çalıştığımız basın hayatına yönelik demokratikleşme uygulamalarından mahalli basın organları da nasiplenmiş ve değişik illerde farklı isimlerde gazeteler kurulmaya başlanmıştır. Bu yayın organlarından biriside Amasya'da 6 Şubat 1948 tarihinde yayın hayatına başlayan Yeşilyurt Gazetesi olmuştur. CHP İl İdare Kurulu Başkanı Veysel Kütükçü imzasıyla 7 Şubat 1948 tarihinde, CHP Genel Sekreterliğine gönderilen yazıda “*Demokrat Parti organı olarak ilde Yeşilyurt adıyla bir gazete çıkmaya başlanmış olduğunu üstün saygılarımla beray-ı malumat arz eylerim.*” denilerek duyurulmuştur²⁷.

Gazetenin yayın hayatına başlamasıyla birlikte Amasya ve Merzifon çevrelerinden haberler ile CHP il ve ilçe teşkilatını eleştiren, kimi zamanda huzursuz eden yazılar yayınlamaya başlamıştır. Bu haberlerde Merzifon ve

---

değiştirilerek “üç günde ikmalini ister” şekline dönüştürülmüştür. 15. madde 1931 kanununda; gazete veya mecmua başmuharriri ile umumi neşriyatın idare eden zatın yüksek mektepten mezun olması ve bunlarla umumi müdür ve yazı işleri müdürünün 12. maddede yazılı diğer vasıf ve kayıtlara haiz olması ibaresinden yüksek okul mezunu olma şartı çıkarılmıştır. 17. madde beyanname vermeksizin yayımlanan neşriyata verilecek cezaları artırmıştır. 1931 de yüz liradan beş yüz liraya tekrarı halinde bir aydan altı aya kadar hapis üç yüz liradan az olmaksızın para cezası iken 1946'da beş yüz liradan eksik olmaksızın tekrarı halinde bir aydan altı aya kadar hapis ile beş yüz liradan eksik olmamak üzere ağır para cezası getirilmiştir. 30 maddede devlet büyüklüğü ile devlet memurlarına hakarete hapis cezaları artırılmıştır. 34. madde bilerek yanlış metin ya da metin doğru olmakla beraber içeriği tahrif edilmiş metinler tasnif edilerek cezaları ağırlaştırılmıştır. 35. maddeye ek yapılarak devlet güvenliği ile ilgili eserler hakkında tahkikatın sadece devlet tarafından verilen kısmının yayınlanabileceği hükmünü getirilmiştir. 48. maddede herhangi bir kurumu ya da devlet memuru hakkında kasıtlı olarak yapılan yanlışlıkların düzeltilmesi ve cevap hakkı ile alakalıdır. Eğer cevap hakkı kullanılmazsa beş yüz liradan bin liraya kadar para cezası getirilmiştir.(1931 kanununda 25 liradan 100 liraya kadar).

Aynı zamanda mahkeme bu davaları 10 gün içinde karara bağlamakla görevlendirilmiştir. 1931 Matbuat Kanunu ile 1946 yılında yapılan kanuni değişiklikleri hakkında detaylı bilgi için bkz., *Resmi Gazete*, S. 1867, 8 Ağustos 1931, s. 731-736, değişiklikler için bkz., *Resmi Gazete*, S. 6416, 24 Eylül 1946, s. 11241-11243.

²⁶ Türkiye'deki gelişmeler Türk-Amerikan ilişkilerinde yeni bir dönemin başlamasına ivme kazandırdı. Nisan 1946'da ABD en büyük uçak gemisi olan Missouri, Büyükelçimiz Münir Erteğin'ün naşını getirme dolayısı ile Türkiye'yi ziyaret etmiş, bu ziyaretle Türkiye, Sovyetlerin istekleri konusunda kendisini güvende hissetmeye başlamıştır. Diğer yandan Batının önemli kriteri olan demokratikleşme konusunda yeni açılımları uygulamaya koymaya başladı. Bu konuda İnönü, “*Amerikan donanmasına mensup gemiler bize ne kadar yakın olursa o kadar iyi olur*” diyerek bu yakınlaşmadan dolayı memnuniyetini açıklamıştır. Bkz., Ahmet Emin Yalman, *a.g.e.*, s. 125.

²⁷ *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, Fon Kodu; 490.01.1298.314.4, s.16.

Amasya Halkevlerinde yaşanan gelişmeler ağırlıklı olarak yer almıştır. Gazetenin birinci sayı ve birinci sayfasında Nurettin Başaran imzasıyla yayınlanan “*Ahlaki Esaslar*” isimli makalede, “...Memleketimizde kültür müessesesi diye elimizde ümitle tuttuğumuz ve halkımıza feyiz saçmasını beklediğimiz Halkevimizde içkili aile toplantıları yapılıyor! Kadehler tokuşuyor. Sazlar çalınıp şarkılar söyleniyor. Cazlar çalınıp danslar ediliyor ve yine içiliyor. Kifayetsiz görülen bu eğlenceye Tiyatro sanatçıları getirilerek devam ediliyor. Biz orada alkol kokusu ile değil kültür havasıyla ciğerlerimizi, ruhumuzu doldurmak istiyoruz” denilerek Halkevinde yapılanları eleştirmiştir²⁸. Bu haberi takiben gazetenin aynı tarihli nüshasının üçüncü sayfasında CHP ve Merzifon Halkevi yöneticilerini eleştiren başka bir haber göze çarpmaktadır. Bu haberde de Atatürk’ün ölüm yıl dönümünde Merzifon Halkevinde yapıldığı ifade edilen çalgılı eğlence yer almıştır. “*Aziz Atatürk’ün Ölüm Yıldönümü Günü Halkevinde Kukla Oynatılmış!*” isimli haberde Demokrat Parti delegelerinden Selahattin Söylemez’in cümlelerine yer verilerek “*Aziz ve Türk Milletinin kurtarıcısı Atatürk’ün ölüm yıldönümü günü Merzifon Halkevinde, evet üzerinde CHP’nin de bayrağı asılı Halkevinde zilli maşalarla kukla oynatılmıştır. CHP’lilerden hesap sorulmasını istiyoruz*” ifadelerine yer verilmiştir. Gazete Atatürk’ün ölüm yıldönümünde Halkevinde yapıldığı iddia edilen çalgılı eğlencenin peşini bırakmamıştır. Bu defa 27 Şubat 1948 tarihli gazetenin üçüncü sayfasında R.C. Çarıklı imzasıyla yayınlanan “*Şaştım Kaldım*” isimli makalede olay bir kez daha şu cümlelerle kınanmıştır; “...Fakat yediden yetmişe kadar her Türkün gönlünde yer alan bütün canlılığı ile yaşayan böyle bir gün değil, hata, tecviz dahi kabul edemez. Evet, CHP başkanı Aziz Atamızın acısıyla Türk Milletinin içinin kavrukluduğu gün (saat 20’de) bütün Halkevleri Türk Milletine acısını unutturmak için Atanın ilahi sesini dinletirken bizim Halkevimizin tef ile dümbelekle kukla oynattıyordu.” Gazete bu olayın şahitleri olarak da yediden yetmişe bütün Merzifonluları göstererek “...Dahası var aynı gün belediyenin önünde saat tam 11’de panayır ilanı için davul zurna çalındı”²⁹ diyerek konuyu tekrar gündeme taşımıştır. Aynı sayının birinci sayfasında da “*Halkevlerinin Yıldönümü*” isimli haber 22 Şubat 1948 Pazar günü Halkevlerinin açılış yıl dönümünün bütün yurttaki büyük kutlamalarla gerçekleştiği vurgulandıktan sonra Amasya’da aynı coşkunlukla kutlanamadığı üzerinde durmuştur³⁰. Halkevlerine gelen bu

²⁸ *Yeşilyurt Gazetesi*, 6 Şubat 1948, S.1, s.1

²⁹ *Aynı gazete*, 27 Şubat 1948, S.4, s.3-4.

³⁰ Bu haberin devamında Halkevi başkanlığından hesap sorulmasını gerektiren maddeler şöyle sıralanmıştır; “1. Halkevinde herkes her türlü küfürü serbestçe mi yapacak? 2. Edebiyat Kolu yok mudur? 3. Bu kol söylenen, okunan yazıların üzerinde çalışmaz mı? 4. Amasya Gençliğini bir kişi mi temsil ediyor? 5. Gençliği kötüleyen bu kimsenin yetişmeyişi, Amasya gençlerini bu büyük töhmet altına almak cesaretini nasıl buluyor?...Kendini yetiştiremeyen kimseler kabahati kendinde aramalıdır. İlk çıkacak sayımızda Halkevi başkanlığı tarafından sorularımıza cevap verilmesini bekliyoruz” denilerek eleştiriler artmıştır. Bkz., *Yeşilyurt Gazetesi*, 27 Şubat 1948, S.4, s.1.

eleştiriler üzerine CHP İl İdare Kurulu Başkanı Veysel Kütükçü adıyla gazeteye gönderilen açıklama metninde, Halkevleri talimatının içkili toplantıları yasakladığı vurgulanmış, fakat aynı metnin ilerleyen kısımlarında bahse konu olan içkili toplantının Halkevinin yeni binasına taşınmasından sonra yapıldığı ifade edilerek bir bakıma olay teyit edilmiştir. Bu açıklamanın, olayın geçtiği Halkevi başkanlığından değil de doğrudan CHP il başkanlığından yapılması gazete yöneticileri arasında şaşkınlığa neden olmuş ve açıklamayı Merzifon Halkevi başkanından beklediklerini ifade etmişlerdir³¹.

Halkevlerine ve Halkevleri nezdinde Amasya ve Merzifonda CHP'ye karşı Yeşilyurt Gazetesi'nde yoğunlaşan eleştirilerin artması üzerine İlçe İdare Kurulu meseleyi kendi arasında görüşerek bu eleştirileri yine basın aracılığıyla cevaplayacak bir gazetenin çıkarılmasına karar vermiştir. Alınan karar CHP Merzifon İlçe İdare Kurulu Başkanı Hasan Doluel imzasıyla 8 Mart 1948 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine yazılan yazı ile de duyurulmuştur. Yazıda il merkezinde Yeşilyurt adıyla bir gazetenin çıktığı ve CHP aleyhinde propaganda yaptığı ifade edilerek, Merzifon Parti İdare Kurulunun, Amasya ilçe teşkilatıyla da görüşerek, on beş günde bir yayınlanacak "*Halkın Sesi*" isimli bir gazetenin yayınlanmasına karar verildiği belirtilmiştir. İlk nüshasının da 1 Nisan 1948'de çıkarılması planlanmıştır. Ayrıca gönderilen yazıda bütün hazırlıkların tamamlanmış olduğu ifade edilerek, "*Şimdilik bin nüsha basılacak bu gazete için genel merkezden bir yıllık kâğıt yardımının yapılması*" istenmiştir³². Yazının Genel Merkeze ulaşmasını müteakip CHP Genel Sekreterliği 17 Mart 1948 tarihli yazı ile Amasya ilçe teşkilatına, çıkarılacak gazetenin çevrede yapacağı tesirin açıklanmasını isteyen bir raporun yazılması ve derhal gönderilmesini istemiştir. Amasya ilçe teşkilatı da 31 Mart tarihli ve CHP İl İdare Kurulu Başkan Vekili Cevher Toruntay imzalı yazıyla, Amasya ilinde DP'nin yayın organı olarak "*Yeşilyurt*", Çiftçi Partisi yayın organı olarak "*Barış*" isimli iki gazete çıkarıldığı belirtilmiştir. Ayrıca çıkarmak istedikleri "*Halk Sesi*" gazetesinin çevrede büyük önemi olacağından müspet neticeler vereceği ifade edilerek, gazete için kâğıt talebinde bulunmuştur³³.

Merzifon ve Amasya'da CHP ile DP arasında basına yansıyan mücadele sadece DP'lilerin Halkevlerini eleştirmesiyle sınırlı kalmamıştır. 27 Şubat 1948 tarihli ve R.C. Çarıklı imzasıyla "*DP Yıkılmadı Yıkılmayacak*" ismiyle yayınlanan ve CHP'lilerin Demokrat Parti yıkıldı, yıkılacak ifadeleri üzerinde kaleme alındığı anlaşılan makalede, "*...Bulanık havalardan bilistifade balık avına kalkışan pişdarlar zehir ağlarının boş çıktığını ve coşan denizinde kendileriyle alay eder olduğunu çok geçmeden gördüler.*"

---

³¹ Aynı gazete, 27 Şubat 1948, s.2.

³² BCA., Fon Kodu; 490.01.1298.314.4, s.16., s.15.

³³ Resmi yazılar için Bkz., BCA., Fon Kodu; 490.01.1298.314.4, s.12,13,14.

*Acaba bu iyi niyetli dostlar utandılar mı?...Bu gibi kötü zihniyetin zebunları vatandaşlarımızı kendileri gibi demokrasi yolunda yaya kalmış ve idrakleri kıt sanıyorlarsa ve hala gafletlerinde musır iseler onlara, uyanın zavallılar diye acımdan başka elden ne gelir” ifadeleriyle CHP’leri eleştirmekte ve DP’nin sükunetle yoluna devam edeceği vurgulanmaktadır³⁴. Aynı konuyla ilgili olarak CHP’ne mensup partililerin DP’nin dağılacağına yönelik iddialarını sürdürdükleri anlaşılmaktadır. İşte bu gelişmeler üzerine 14 Ocak 1949’da “*Demokrat Partinin Üçüncü Kuruluş Günü Amasya’da Seçkin Bir Davetli Huzurunda Samimi Olarak Kutlandı*” haberiyle Partinin kapanmayacağı kamuoyuyla paylaşılmıştır. DP’nin kapanacağına yönelik iddialar, kutlamada söz alan Parti İl İdare Kurulu İkinci Başkanı Atif Bayramoğlu tarafından “...Partimizin yıkılacağına inanmak zayıflıktır. O büyük bir kutsiyettir. Partimiz ebediyen yaşayacaktır...” ifadeleriyle yalanlanmış ve bu haberlerin maksatlı kişilerce çıkarıldığı ifade edilmiştir³⁵.*

Gazetenin 14 Ocak 1949 tarihli nüshasında bu defa CHP’yi ve Amasya’yı yakından ilgilendiren başka bir haber görülmektedir. “*Hidro-elektrik Suyu mı Düştü?*” isimli haberden anladığımız kadarıyla 1948 Mayıs’ında Yeşil ırmağın taşması sonucu ekili alanlar sular altında kalarak Amasya da büyük bir felaket yaşanmıştır. Bu felaketin ardından dönemin Cumhurbaşkanı ve CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ile Bayındırlık Bakanı Nihat Erim bölgeye gelerek incelemelerde bulunmuşlardır. Durucusu’ ya kadar giden heyet yaptıkları açıklamada, bölgeye acilen bir baraj ve hidro-elektrik santralinin kurulacağını vaad etmişlerdir. Sonuçta 240 bin lira keşifle bu işin yapılabilceği ifade edilmiştir. Fakat ilerleyen dönemde Yeşilyurt Gazetesi’nin sahibi Celal Topala’nın Ankara’dan aldığı haberlerle baraj yapım işinin sonraki döneme kaydırıldığı ifade edilmiştir.

Bu haberin gazetede yayınlanması üzerine CHP Amasya İl İdare Kurulu Başkanı Hasan Apaydın imzasıyla, 14.01.1949 tarih ve 3/3 sayılı yazı ile CHP Genel Merkezine barajın yapımı ile ilgili endişelerini bildirir bir yazı göndermiştir. Yazıda Cumhurbaşkanı İnönü’nün bölgeye yaptığı geziden bahsedilerek vaat ettiği barajın yapılmasının bölge için önemi vurgulamıştır. Yazının devamında “...Gazetenin yazdığı gibi bu işin geri bırakıldığına pek ehemmiyet vermiyoruz. Fakat memleketin hayati bir meselesi olan ve yüksek vaatlere dayanan bu iş için tahsisat koyulmayıp da kalacak olursa durumumuz vahim olacağından endişeye düşerek keyfiyeti arz etmeyi uygun bulduk... Bu iş üzerinde ehemmiyetle durmanızı ve bu sene bütçesine muhakkak tahsisatın koydurulmasını saygılarımla arz ederim.” denilerek endişeler dile getirilmiştir³⁶.

³⁴ *Yeşilyurt Gazetesi*, 27 Şubat 1948, s.1-3.

³⁵ *Aynı Gazete*, 14 Şubat 1948, s.3.

³⁶ *BCA. Fon Kodu; 490.01.1298.314.4*, s.10-11.

Barajın durumuyla ilgili olarak Yeşilyurt Gazetesi'nde yukarıdaki haberin yayınlanması, arkasından CHP Amasya ilçe teşkilatının barajın derhal yapılmasını isteyen yazıları Parti Genel Merkezini endişelendirmiştir. Parti Genel Sekreterliği, 30 Ocak 1949 tarih, 18211 sayılı yazı ve özel damga ile dönemin Bayındırlık Bakanı Şevket Adalan'dan konunun mahiyetinin sorulmasına karar vermiştir. Bakana gönderilen yazıda hidro-elektrik santralinden vazgeçildiğine yönelik söylentiler ile Amasya İl İdare Kurulunun ve Merzifon İlçe teşkilatının yazıları gerekçe gösterilerek barajın akıbeti konusunda bilgi istenmiştir. Bakanlık bilgi talebine 8 Şubat 1949 tarihinde verdiği cevabi yazıda Durucusu Hidro-elektrik su kısmı inşaatının 1949 senesinde ele alınacak işlere ait hazırlanmış programa dâhil edildiği, Bakanlar Kurulunun imzasının ardından gerekli hazırlıklara başlanacağı ifade edilmiştir. Ankara'daki bu yazışmalar ve barajın kaderiyle ilgili malumat, aynı tarih ve 18762 sayılı CHP Genel Sekreteri adına Erzurum milletvekili Cevat Dursunoğlu imzalı yazıyla Amasya İl İdare Kuruluna bildirilmiştir³⁷. CHP ve DP arasında yaklaşık bir yıllık yoğun bir mücadele sürecinden sonra 1950 Mart ayına kadar sular durulmuş görülmektedir. Çünkü belirtilen tarihe kadar Merzifon'da CHP İlçe İdare Kurulu, çıkartmayı düşündükleri gazeteyi gündeme taşımamışlardır.

1950 yılı hem çok partili hayat hem de demokratik gelişmeler açısından önem arz etmektedir. Çünkü 14 Mayıs'ta yapılan seçimlerle 1923 yılından beri kesintisiz 27 yıl süren CHP iktidarı da sona erecektir. Bu itibarla seçimlere az bir süre kala bütün yurttaki olduğu gibi Merzifon'da da partiler arasındaki iktidar mücadelesinin hızlandığı anlaşılmaktadır. Çünkü CHP Merzifon İlçe İdare Kurulu Başkanlığı, Başkan Hasan Doluel imzası ile bu defa CHP Amasya il örgütüne bilgi vermeksizin, 9 Mart 1950 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine, gazete çıkarma ile ilgili bir yazı göndermiştir. Yazıda muhalefetin çıkardığı Yeşilyurt ve Hakikat gazetelerin DP adına propaganda faaliyetlerini artırdığı ifade edilerek en az haftada bir "*Halkın Sesi*" ismiyle bir gazete çıkarmaya karar verildiği belirtilmektedir. Genel Sekreterlikten çıkarmayı düşündükleri gazete ile ilgili olarak kâğıt ve mürekkep yardımı ile birlikte, gazetenin çıkacağı güne yetişmek koşuluyla bir baş makale talep edilmektedir. Böyle bir yazının Parti Genel Merkezine ulaşmasıyla birlikte Konya Milletvekili ve Genel Sekreter Tevfik Fikret Sılay imzasıyla 16 Mart 1950 tarih ve 30121 sayılı Merzifon İlçe İdare Kurulu'na gönderilen cevabi yazıda, kâğıt yardımı yapabileceklerini fakat gazete çıkarmanın kolay bir iş olmadığı vurgulanmıştır. Ayrıca gazetenin çıkarılması durumunda Merzifon teşkilatının istediği başmakalenin gönderileceği de belirtilmiştir. Fakat aynı yazıdan anladığımız kadarıyla Genel Merkezin bu hususta ciddi endişeleri olmalıdır ki, gazete çıkarmanın kolay olmadığı vurgulanarak, yazıları toplayacak ve mücadele edebilecek

---

³⁷ BCA., Fon Kodu; 490.01.1298.314.4, s.7-8.

genç elemanların gerektiği ile birlikte, gazeteyi çıkaracak matbaanın durumu hakkında ilçe teşkilatından bilgi istenmiştir. Üstelik Merzifon ilçe teşkilatının örnek olarak gönderdiğini söylediği gazete de postadan çıkmamıştır.

CHP Genel Merkezi ve Amasya il, ilçe teşkilatları arasındaki yazışmalardan, muhalefetin propaganda faaliyetlerine karşı Merzifon'da bir gazete çıkarılacağı ifade edilmesine karşılık, ilerleyen dönemde bundan vazgeçildiği anlaşılmaktadır. Bunun en önemli nedenleri arasında da dönemin teknolojik şartları gelmektedir. Teknolojik zorlukların yanı sıra kâğıt ve mürekkep sıkıntısı da gazete çıkarmayı güçleştiren önemli bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaten bütün bu zorluklar göz önüne alınarak CHP Merzifon İlçe İdare Kurulu yaptığı toplantıyla gazete çıkarma işinden vazgeçmiştir. Bu durum, İlçe İdare Kurulu Başkanı Hasan Doluel imzası ve 21 Mart 1950 tarih ve 39 sayılı yazıyla da Genel Sekreterliğe bildirilmiştir³⁸. Böylece CHP Genel Merkezi ile Amasya ve Merzifon teşkilatları arasında yaklaşık iki yıl süren gazete çıkarma hakkındaki yazışmalarda sona ermiştir.

SONUÇ

II. Dünya Savaşı ile ülkemizde başlayan çok partili siyasal yaşam, demokratikleşme hareketlerini de beraberinde getirmiştir. Her alanda yaşanan bu gelişmelerden kısa zamanda basında yararlanmış ve İnönü döneminin ilk yıllarına nispetle daha rahat haber ve yorum yazar hale gelmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak ulusal basın yanı sıra ülkemizin diğer illerinde de muhalif basın olarak nitelendirilen gazete ve mecmualar çıkarılmaya başlanmıştır. Bu gazeteler iktidarın yaptığı kimi yanlışları daha rahat eleştirmiş, böylece hem siyasi iktidar her istediğini yapamaz hale gelmiş, hem de ciddi bir muhalefetin doğuşu hızlanmıştır. Gazete haberleri her zaman iktidarı eleştirmek maksadıyla yapılmamış, bazen de kamuoyunu yakından ilgilendiren önemli yatırımların yapılmasını, yapılmakta olanlarında hızlandırılmasını sağlamıştır. Bahsi geçen olaylara örnek olarak da Durucasu barajı hakkındaki gelişmeler verilebilir. Yeşilyurt Gazetesi, haberi kamuoyuna duyurmak suretiyle dönemin Bayındırlık Bakanlığına baskı yapılarak projenin bir an önce hayata geçirilmesini sağlamıştır. Bir taraftan siyasi partilerin kurulması diğer taraftan bu partileri destekleyen basın organlarının yayın hayatına başlaması, iktidar konusunda rekabet ortamının oluşmasına önemli katkı yapmış ve sonuçta rekabet ortamından kazanan ülkemiz demokrasisi olmuştur.

³⁸ CHP İlçe İdare Kurulu Başkanı Hasan Doluel imzasıyla Genel Merkeze gönderilen yazıda, "16.3.1950 tarih ve 9/30121 sayılı yazınızın karşılığı, İl Başkanlığı bizim teşebbüsümüzden sonra gazete çıkarmak için hazırlıklarını yapmış olduğundan bu suretle de partinin bir gazetesi vilayette çıkacağından bizim sarfinazar ettiğimizi üstün saygılarımızla arz ederiz." Denilerek Merzifon'da gazete çıkarmaktan vazgeçildiği ifade edilmiştir. Bkz. B.C.A., 490.01.1298.314.4, s.1

KAYNAKÇA

A-Cumhuriyet Arşivi

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu; 490.01.1298.314.4, s.1-16.

B-Gazeteler

Resmi Gazete, S. 1867, 8 Ağustos 1931, s. 731–736.

Resmi Gazete, S. 4473, 1 Nisan 1940, s. 13575.

Resmi Gazete, S. 4501, 6 Mayıs 1940, s. 13749.

Resmi Gazete, S. 4518, 25 Mayıs 1940, s. 13857.

Resmi Gazete, S. 6336, 18 Haziran 1946, s. 9636.

Resmi Gazete, S. 6336, 18 Haziran 1946, s. 10778.

Resmi Gazete, S. 5462, 22 Temmuz 1943, s. 5561.

Resmi Gazete, S. 6416, 24 Eylül 1946, s. 11241–11243.

Ulus Gazetesi, 2 Kasım 1945.

Yeşilyurt Gazetesi, 6 Şubat 1948, s.1.

Yeşilyurt Gazetesi, 14 Şubat 1948, s.3

Yeşilyurt Gazetesi, 27 Şubat 1948, s.1.

C-Kitap ve Makaleler

Aydın Tarihi, 1-31 Aralık 1943, S. 121, s. 17-18.

Güvenir, Murat; *II. Dünya Savaşında Türk Basını*, İstanbul 1991.

İskit, Servet Rıfat; *Türkiye’de Matbuat İdaresi ve Politikaları*, Ankara 1943.

Kabacalı, Alpay; “Milli Şef Döneminin Örtülü Sansürü”, *Tarih ve Toplum*, S. 38, Ocak 1987, s.83-88.

Koçak, Cemil; “Siyasi Tarih 1923-1950”, *Çağdaş Türkiye Tarihi 1908-1980*, Edt. Sina Akşin, C. IV, s.127-215.

Koçak, Cemil; *Türkiye’de Milli Şef Dönemi, (1938-1945)*, C. II, İstanbul 1996, s. 135.

Nadi, Nadir; “Ellinci Madde”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 16 Haziran 1945.

Nadi, Nadir; *Perde Aralığından*, İstanbul 1969.

- Oral, Fuat Süreyya; *Türk Basın Tarihi Osmanlı İmparatorluğu Dönemi 1728-1922, 1831-1922*, Ankara 1962.
- zkan, Bülent; “Basında Tirajlar”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.I, İstanbul 1983.
- Pektaş, Şerafettin; *Milli Şef Döneminde Cumhuriyet Gazetesi(1938-1950)*, İstanbul 2003.
- Sertel, Sabiha; *Roman Gibi (1915–1950)*, İstanbul 1978.
- Şapolyo, Enver Behnan; *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın*, Ankara 1969.
- Toker, Metin; *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları (1944-1973),Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)*, İstanbul 1992.
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, *Cumhuriyet Dönemi Basını*, Ankara 1988.
- Yalman, Ahmet Emin; *Tarihte Gördüklerimiz ve Geçirdiklerimiz (1922-1944)*, C. III, İstanbul 1970.
- Yılmaz, Mustafa; “İnönü Döneminde Bakanlar Kurulu Kararı ile Yasaklanan Yayınlar 1938-1945”, *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, Dr. Orhan Fuat Köprülü’ye Armağan, S. 12, Ankara 1998, s. 1-7.